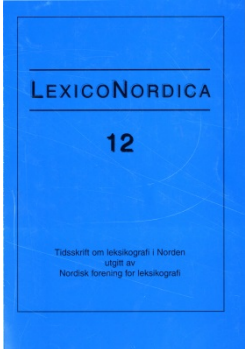

LexicoNordica

Forfatter:	Patrick Leroyer [<i>'Terminologi' se 'leksikografi', 'leksikografi' se 'ordbog'</i>]	
Anmeldt værk:	Colette Cortès (red.): <i>Des fondements théoriques de la terminologie. Cahier du C.I.E.L. 2004.</i> Paris: Université de Paris 7 Denis Diderot, UFR E.I.L.A. [166 sider, pris €12,-]	
Kilde:	LexicoNordica 12, 2005, s. 239-256 [NB. Fejl i filens paginering. Filens sidetal er 239-17]	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive	

© LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre LexicoNordica (1-16) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Patrick Leroyer

'Terminologi' se 'leksikografi', 'leksikografi' se 'ordbog'

Colette Cortès (red.): *Des fondements théoriques de la terminologie*. Cahier du C.I.E.L. 2004. Paris: Université de Paris 7 Denis Diderot, UFR E.I.L.A. [166 sider, pris €12,-]

In light of the polemic debate between terminologists and lexicographers over the years, the relationship between terminography and specialized lexicography remains unclear. Bergenholtz et al. 1994 were criticized by Puuronen 1995 for not applying terminological methods and confusing terms with concepts. Ten years have passed since then, and this article shows that some major, new contributions reviewed here indicate that the debate – and the criticism – are now obsolete as there seems to be a consensus that the complex needs of dictionary users in professional settings and in corporations should be taken into account. Here lies the best guarantee for the joint planning of problem solving dictionary solutions. Surprisingly enough, this is more or less exactly what E. Wüster, the founding father of terminology, also had in mind.

1. Indledning

Der er lige udkommet en spændende fransk bog med titlen *Des fondements théoriques de la terminologie* [Om terminologiens teoretiske grundlag]. Men inden vi løfter sløret for det spændende, skal vi lige stoppe op. Hvad går terminologi ud på? Slår man op i den franske Petit Robert (Rey-Debove/Rey 1994) bliver man først informeret om betydning og brug af ordet – 1. 'Fagvokabular' og 2. 'Læren om fagtermer og fagbegreber' – og efterfølgende henvist, under 2. til 'leksikografi', hvorfra man på lignende vis henvises videre til 'ordbog', som nok er det ord, alle kender og kan forholde sig til. Samme begrebsmæssige klassifikationslogik synes i øvrigt at være fulgt i Nordisk leksikografisk ordbok (Bergenholtz et al. 1997), hvor der fra 'terminologi' henvises til 'fagleksikografi' og til 'terminologisk ordbok'. Det er med denne determinerede henvisningsfilosofi in mente, vi vil bringe nedenstående recensjonsartikel, og trække en række nye linjer mellem terminologi, terminografi, fagleksikografi og ordbog, i nøje overensstemmelse med Tarp 2000, der anfører:

Terminography is normally viewed as a subdiscipline of terminology. What is the subject field of terminology? Although there has been given many definitions of terminology, I have not succeeded in finding any exact definition answering this question. However, a qualified suggestion would be the registration and organisation of knowledge. If this is the case, terminology clearly distinguishes itself from lexicography [...]. However, when it comes to terminography, i.e. the presentation of the products of terminology in the form of different sorts of reference works, this is clearly the domain of lexicography (Tarp 2000:194).

Foruden forord, de obligatoriske resuméer samt en enkel anmeldelse (som vi dog ikke skal kommentere her) rummer bogen otte artikler, hvoraf tre i det terminologiske kapløb, man kunne kalde 'ordbogs-rundt', klart ligger i det absolutte førerfelt, et i hovedfeltet, mens de fire andre næppe kan gøre sig håb om at indhente udbryderne. Selvom dette ikke eksplicit fremgår af titlen, rummer bogen proceedings fra en fagsprogs- og terminologikonference, der fandt sted i marts 2004 ved universitetet i den franske by Boulogne-sur-mer. Forfatterne kommer fra to samarbejdende forskningscentre. Det ene er C.I.E.L. – som står for Centre Interlangue d'études en lexicologie [Center for tværproglige leksikologiske studier], som er tilknyttet udgiveren Université Paris 7, og det andet VoLTer, som står for Vocabulaire, Lexique et Terminologie, og som er hjemhørende i værtsbyen Boulogne-sur-mer. Begge centre udbyder en række franske kandidatuddannelser i fagsprogslingvistik, terminologi og fagleksikografi med sprogkombinationerne fransk, engelsk, tysk og spansk, samt uddannelser i it-støttet fagoversættelse.

2. Var Wüster skabsleksikograf?

Danielle Candels fornyende bidrag, der bærer titlen *Wüster par lui-même* [Wüster om sig selv], bygger på en tilbundsgående analyse af Wüsters posthumt udgivne hovedværk, jf. Wüster ((1979) 1985), herunder hans udstrakte brug af synonymi i opstillingen af de for teorien nødvendige metabegreber. Sammen med John Humbley og Gerhard Budin i Wien deltager Candel i et større forskningsprojekt, der skal afdække alle dimensioner i Wüsters arbejde. Candels primære formål er at påvise, at Wüster indtog langt mere nuancerede synspunkter om teori og praksis for den nye disciplin, end det almindeligvis antages. Hendes sekundære formål er at nedbryde de barrierer, der synes at dele disciplinen i en hardcore 'term i system'-udgave på den ene side, og i en

nutidig 'term i brug'-udgave på den anden, herunder brugerne selv. Det viser sig under alle omstændigheder, at man har undervurderet den leksikografiske dimension, der er indbygget i Wüsters arbejde, hvor leksikografen netop havner i spændingsfeltet mellem sin egen teori og praksis og bør være mere tilskyndet af brugernes problemer end af polemikken mellem 'system og brug'-tilgange. Meget tyder nemlig på, at Wüster var skabsleksikograf.

Indledningsvis opridses Candel ganske kort Wüsters velkendte aforismer, som jo udgør terminologilærens hjørnesteen i dens hardcoreudgave. Selv betragtede Wüster terminologien som en disciplin i grænselandet til andre discipliner – lingvistik, ontologi, informations- og dokumentationsvidenskab samt normalisering. Begrebets dominans er det centrale postulat, idet sproget anskues som bestående af ord, som ikke er egennavne, men benævnelser, der umiddelbart underordnes begreberne. Da betydning desuden er kendetegnet ved sin relative stabilitet – hvorved forståelse netop opnås og sikres – stilles der krav om en næsten matematisk én-til-én-relation mellem term og begreb, hvorved homonymi, polysemi og synonymi fremstilles som uønskede betydningsrelationer.

Som modspil til ovennævnte følger dernæst – gennem en række udvalgte citater – en afslørende gennemgang af Wüsters langt mere nuancerede holdning til sin markante teori og til de mange indvendinger og vanskeligheder, denne rejser i praksis. Denne holdning formidles gennem den flittige brug af en lang række modalitetsmarkører af både epistemisk og deontisk art. For Wüster må tvetydighed (fx *zweideutig*, *verwechselt werden*, *Unklarheiten*, *missverstanden*) jo for enhver pris undgås. Derved veksler generelle udtryk for forsigtighed og forbehold (*kann entstehen*, *kann bedeuten*, *möglich*) i stort omfang med en byge af advarsler og opfordringer, der udtrykkes gennem verber (*sollte vermeiden*, *darf nicht*, *müsste*, *es empfiehl sich*) og udsigelsesmarkører (*leider*), der afslører Wüsters beklagelse over sprogets tilstand. Snarere end en radikal opfattelse er normalisering hos ham udtryk for det dybfølte ønske om en målrettet indsats (*zielt auf*, *anstreben*, *trachten*), noget der bør tilstræbes (*muss*, *es empfiehlt sich*) for at bekæmpe den modsætningsfyldte sprogbrug. Hos Wüster følges den normative dimension således til stadighed op af en præskriptiv mission, der tager højde for de mangfoldige situationer, hvor terminologen skal træffe vanskelige beslutninger for at nå frem til de for brugeren mest anvendelige løsninger.

Efterfølgende afliver D. Candel effektivt en række indgroede myter om den doktrinære Wüster, der i bund og grund anerkender sprogvariationen og langt hen ad vejen skitserer brugerorienterede løsninger. Frem

for alt åbner Wüster selv op for en diskussion. Han forkaster endog de væsentlige principper, som man sædvanligvis antager nyder hans uforbeholdne tilslutning. Skønt begrebets forrang gennemsyrrer hans arbejde, findes der belæg for, at den semasiologiske fremgangsmåde også kan bringe værdifulde terminologiske bidrag ved at skifte fokus over på mening og betydning. Ligeledes forsvarer han også bevidste brud på én-til-én-relationen, når dette er til brugernes fordel. Polysemi er ikke bandlyst og inddrages, når en given sproglig kontekst (*Sprachzusammenhang*) taler for det, og der skelnes da også mellem monosemi (*Einsinnigkeit*) og entydighed (*Eindeutigkeit*), hvor kun sidstnævnte er vigtig og bør tilstræbes. Endelig beror inddragelse af synonymi hos Wüster – og derved inddragelse af konkurrerende termer, fx den korte og den lange form af samme term – på anerkendelsen af brugersituationer, brugernes specialiseringsgrad samt kommunikationssituationen, herunder forskellige teksttyper og teksttræk med forskellige kommunikationsformål (*Sprache der Normen, Werkstattsprache; Personen ... die mit dem betreffenden Sachgebiet weniger vertraut sind; ... zur ersten Einführung des betreffenden Begriffes in einer Veröffentlichung dienen*). Anekdoten om 'Schraubenzieher', der i Tyskland officielt blev omdøbt til 'Schraubendreher' (skruerne drejes jo, de trækkes ikke), mens man i Østrig valgte at beholde den kendte form, afslører, at Wüster også mener, at prisen for normalisering kan blive for høj, når sprogfællesskabet må ofres på logikkens alter. Endelig viser det sig, at Wüster efterlyser langt flere angivelser om fraseologi, udtale, frekvens (en vigtig oplysning i lærerordbøger), forskelle ved oversættelse af kulturbundne fagtermer samt tilpasning af definitioner og forklaringer ud fra de forskellige brugersituationer, -problemer og -forudsætninger. Artiklen afsluttes med en gennemgang af Wüsters udstrakte brug gennem årene af omformuleringer, der vidner om, at terminologiens fader langt fra selv udelukkede synonymi.

Det er værd at huske på, at Wüsters største ambition var at opbygge en kæmpe ordbog, og at meget derfor tyder på, at mesteren var klemmt mellem to stole. At ville opbygge og sikre et entydigt, universelt fagtegnsystem, vel vidende at inddragelsen af brugernes terminografiske behov i terminografiske værktøjer kræver problemorienterede løsninger, der nødvendigvis må tage udgangspunkt i komplekse brugersituationer, løsninger, der forstyrrer systemet. Systematikken i tegnsystemerne determineres og undermineres på én gang af brugernes anvendelse af disse selv samme systemer, og fagtermssystemer er heller ingen undtagelse. "Auch in der Terminologie muss das Verlangen nach vollständiger Eineindeutigkeit ein frommer Wunsch bleiben", jf. Wüster

(1985:79). Fromt ønske eller ej: Det er både godt nyt og vigtigt nyt, at der nu hos Wüster er fundet belæg for, at brugbart terminologisk arbejde faktisk ligger tæt op ad de moderne teser, som fx Bergenholtz (1994) opstiller for fagleksikografi, og som Budin (1994) ligeledes gør det for terminografi. Det giver grobund for fornyet optimisme og vil lægge en dæmper på skolastiske stridigheder.

3. Den fransksprogede kritik af Wüster – skudt ved siden af?

John Humbley fastslår i sin artikel, at en lang række fransksprogede negative kritikpunkter gennem årene har præget den til tider ophidsede forskningsdebat om arven efter terminologilærens grundlægger Eugen Wüster, først og fremmest hans *Einführung*, jf. Wüster ((1979) 1985). Et umiddelbart motiv for den negative kritik skal søges i en udbredt opfattelse af værkets udprægede normative karakter. Et mere jordnært motiv kan dog ligge i det faktum, at Wüsters forfatterskab hverken foreligger i fransk eller engelsk udgave, og at der derfor har været tale om andenhånds læsning. Det egentlige motiv synes dog at være af forskningspolitisk art. Wüster har tilsyneladende været til stor gene for en ny generation af franske fagsprogslingvister og terminologer, der arbejder med termerne og begreberne på grundlag af store tekstkorpora og inddrager semantiske, pragmatiske, sociolingvistiske og kognitive aspekter. Etablering af nye fagsprogslingvistiske og terminologiske forskningsspecialer har derved affødt et behov for at bryde med Wüster og har givet næring til en argumentation og en retorik, der bygger på billedet af en gammelterminologisk Wüster. Vi har netop set, at dette billede krakelerer, når man, som Candell, Humbley og Budin gør det i det tidligere omtalte projekt, yder Wüster den retfærdighed, der tilkommer ham. I denne forbindelse vil udforskningen af Wüsters omfangsrige dokumentationsarkiver ved Wiens universitet givetvis få billedet til at krakelere endnu mere.

John Humbleys bidrag er samtidig udformet som en meget overbevisende kortlægning af den fransksprogede terminologiske scene og dennes aktører fra starten af 60'erne og op til i dag, med henvisninger til andre europæiske lande, herunder de nordiske. Det giver i sig selv et formidabelt overblik over de mange tilgange til terminologien, og til de forskellige holdninger. Ud fra kriterierne 'kontinuitet' eller 'brud' med Wüsters grundtanker genbruger John Humbley den typologiske model, som foreslås af Myking (2001). Der skelnes mellem tre typer holdnin-

ger: 1. den moderate og loyale holdning, 2. den radikale og subversive holdning, og 3. den radikale og loyale holdning. Langt de fleste fransksprogede kritikpunkter skal findes i den anden type, der er eksponent for den sociologiske terminologi og for den sociokognitive og tekstuelle terminologi.

Det slås indledningsvist fast, at Wüsters arbejde forbliver ukendt for det fransksprogede publikum frem til 1987, hvor den franske udgave af Felbers manual udkommer ved Unescos informationscenter, Infoterm. Men der er stadig væk tale om indirekte kendskab. De første moderne franske manualer i terminologi nævner knap nok Wüster eller slet ikke. I det omfang, der henvises til ham, er der dog tale om den loyale og moderate holdning. Som repræsentanter for denne holdning finder vi også repræsentanter som Thoiron, Campenhoudt og Deschamp, der arbejder tværspørgligt og har naturlig fokus på oversættelse. De applicerer teorien, men foretager de nødvendige tilpasninger og udvidelser, specielt i forbindelse med begrebsdefinitioner og ved udarbejdelse af flersprogsordbøger inden for kulturbundne fag med store begrebsvariationer, hvor opstilling af fagsystematikken går forud for ækvivalensfastsættelse.

Lerat, Rastier og Otman er repræsentanter for den radikale og loyale holdning. De bryder grundlæggende ikke med Wüster, men genfortolker teorien og udvikler nye, semantiske udlægninger af det terminologiske tegnsystem, og indskriver derved også terminologien i det sprogvidenskabelige paradigme. Arbejdet er centreret om etablering af de syntaktiske og semantiske relationer ved prædikater og deres argumenter. Ved inddragelse af ontologiske relationer, såsom rum, tid og del-helheds-relationer, er der også sikret en direkte forbindelse til kunstig intelligens.

Det er som tidligere nævnt i den sociolingvistiske og i den sociokognitive terminologi, vi skal finde repræsentanter for den radikale og subversive holdning. Ifølge Humbley skal præmisserne for denne holdning findes i kredsen omkring lingvister som Guespin og Guilbert, der repræsenterede den franske leksikologiske tradition, med hovedvægt på en sociolingvistisk tilgang til 'sprog på arbejde'. Her var Wüster dog ikke nævnt. Det er den næste generation, med repræsentanter som Gambier og Gaudin, som eksplicit retter den voldsomste kritik mod Wüster, mod alle aspekter af hans fremherskende doktrin (at termerne for eksempel er etiketter) og mod hans tilhængere. Nogenlunde samme kritiske røster og argumentation finder man i den sociokognitive og tekstuelle terminologi, med repræsentanter som Bourigault og Slodzian, der går så vidt som til at anbefale en total opgivelse af doktrinen.

Trods den til tider voldsomme retorik og den svulstige sprogbrug er disse kritikpunkter dog alle udtryk for et fælles ønske: at ville bringe terminologien ind i lingvistikken. Trods tilsyneladende uforenelige synspunkter er der også tegn på, at man er fælles om de samme grundholdninger: Der er brug for en semantisk udlægning af begreber, der er brug for andre klassifikationskriterier, og der er brug for en kortlægning af viden – hvordan den konstrueres, repræsenteres og kommunikeres. Under alle omstændigheder virker kritikken derfor som skudt ved siden af. Må vi tilføje, at der også er brug for terminologiske opslagsværker, der ikke alene sætter fokus på brugernes problemer og på de løsninger, der skal til for at løse dem, men også erkender, at viden og kommunikation i virksomheden betinges af virksomhedskommunikationen. Den viden og den kommunikation skal også med.

4. Kogalskab og bovin spongiform encefalopati (BSE)

Er der forskel – når de begge optræder i én og samme tekst – mellem konkurrerende og redundante former, mellem *kogalskab* på den ene side og *bovin spongiform encefalopati* (BSE) på den anden? Altså mellem manifestationer af almindeligt sprog hos ikke-eksperter (for eksempel en kvægavler eller en forbruger) og af fagsprog hos eksperter (for eksempel en dyrlæge). Denne velkendte problemstilling er udgangspunktet for Lefèvres artikel, hvis formål er at nå frem til en egentlig definition af, hvad 'teknisk og videnskabeligt' sprog er for noget, og specielt hvad der adskiller dette sprog fra almindeligt sprog ud fra den grundantagelse, at et sådant sprog kendetegnes ved sin sprogøkonomi (det har en elliptisk udtryksform), og at det bruges af fagfolk i faglige sammenhænge. På denne baggrund er det netop prisværdigt at forsøge sig med en ny definition, specielt set i lyset af, at så mange tidligere har forsøgt sig med det uden held. For at nå frem til en sådan definition, og med disse sprogøkonomiske briller på, undersøger Lefèvre kritisk udvalgte, semiotiske bud fra et par legendariske lingvistiske frontfigurer (Martinet, Saussure) samt fra et par obskure fagsprogslingvister og -psykologer, først og fremmest Karl Bühler, der i 1934 lancerede en på én gang poetisk og biologisk 'Sprachtheorie'. Kort fortalt bygger Buhlers teori, i analogi med dyreverdenen, på en simpel kommunikationsmodel baseret på stimulus-respons. Det betyder, at fagfolk kun snakker sammen, når de har behov for det; det vil sige, når de skal signalere og indikere – med de ord, der skal til, men så heller ikke flere – at der foreligger en ny situation, der nu kræver et valg. Ellers har de såmænd ikke behov for at sige noget, og det er jo

ganske praktisk. Termerne – ’bovin’, ’encefalopati’ – fungerer netop som sådanne signaler og indikatorer, mens der ingen indikatorer er i ’kogalskab’. Oven i dette anføres det om disse fagfolk, at det er en diskurs, de fører, en diskurs om deres egen praksis. Med henvisning til et Bühler-begreb – at fagsprog netop besidder ovennævnte ’empraktiske’ egenskaber – kommer vi til den efterlyste definition, der får følgende, kryptiske ordlyd: ’fagsprog er empraktiske diskurser, der er indlejret i den faglige praksis eller diskurs, og som handler om praksis for en afgrænset faggruppe’. Vi har dog ikke fået en forklaring på, hvorfor der i samme tekst stod to (tre med forkortelsen) forskellige betegnelser for samme fænomen. Ville man finde belæg eller undersøge korpora på internettet eller slå op i opslagsværker, kunne der netop være en idé i at søge på den ene form frem for den anden...

Vi føler os langt fra overbeviste om, at denne artikel (der ifølge forfatterens eget udsagn besidder videnskabelige prætentioner) har bragt os nærmere en dybere forståelse af, hvad der sker, når fagfolk skriver eller taler sammen. Eller ikke gør det for den sags skyld. Hvad Lefèvre angår, er vi til gengæld ret så overbeviste om, at det nogle gange bedre kan betale sig ikke at gøre det.

5. Pragmaterminologi – ordbøger for virksomheden

Dardo de Vecchi skal roses for sin tese. Viden og kommunikation i en virksomhed er styret af virksomhedens identitet, dens selvforståelse, dens måde at organisere arbejdet på og dens måde gennem sine budskaber at omtale sig selv på og at påvirke sine modtagere både internt og eksternt. Dette afspejles klart nok i virksomhedens egne termer. I virksomheden er termernes betydning præcist motiveret i den virksomhedspraksis, de repræsenterer, og i den organisationskultur, de konstruerer og signalerer. De er så at sige forankret i de opgaver, virksomheden løser, og i den forståelse, som virksomheden har af disse opgaver. Derved kommer termerne til at udgøre rygraden i en form for virksomhedsjargon, som brugerne skal beherske.

Forfatteren illustrerer sin tese ved en analyse af to oplagte tekst-eksempler, hvor det påvises, at den særlige betydningskonstruktion, der sker gennem virksomhedstermerne, er central for den rette forståelse af de konkrete opgaver og for den rette fortolkning af de enkelte budskaber. Derfor er bidragets formål logisk nok at opbygge grundlaget for en ”pragmaterminologi” (denne term bør i sig selv ikke afskrække læseren, idet vi erindrer, at ”pragma” er græsk for opgave). Det er et vigtigt skridt på vejen. Men det er synd, at de Vecchi stopper ved

termerne og termernes særlige semantik og betingelserne for deres kommunikation. Den kommunikationsmodel (en transmissionsmodel), der tilsyneladende ligger bag, er for simpel. Og den samlede sproglige opfattelse er desværre også hæmmet af den traditionelle, ufrugtbare skelnen mellem fagsprog og det såkaldt almindelige sprog.

Ved at begrænse sig til termene – og ved at hive termene ud af deres tekster – kommer de Vecchi derved til at skyde sin egen socioterminologiske tese i foden, eller i det mindste at gøre den en bjørnetjeneste. For virksomheden har ikke blot sine egne termer, den har kun sine egne termer i kraft af, at den har sine egne tekster. Den har sit eget sprogregister, den har sit eget kommunikationsregister, der bygger på image og på de konstante bestræbelser på at udvikle, styrke og forsvare dette image. Udtrykket for disse registre er ikke begrænset til termene. Udtrykket for disse registre er uadskilleligt fra de tekster, virksomheden producerer, udsender og lader cirkulere, i samspil med de opgaver, den skal løse, og i samspil med de stakeholders, som virksomheden kommunikativt hele tiden skal tackle og forholde sig til. Den bedste udvidelse og styrkelse af de Vecchis tese ligger derfor i den leksikografiske funktionslære – brugerdimensionen – og i inddragelsen af virksomhedskonteksten for de kendte funktioner.

Vi skal her – jf. Leroyer (2004) – benytte lejligheden til meget kort at skitsere kernen i teorien om virksomhedsleksikografi og i de ordbøger, teorien kan hjælpe med at koncipere. En virksomhedsordbog skal ikke blot hjælpe brugerne med de kendte leksikografiske problemer og funktioner ud fra en selektion af virksomhedens egne termer og udtryk alene, for så bliver det kun en termbase – kun rygrad, men intet kød. Den skal frem for alt hjælpe dem med de kendte leksikografiske funktioner ud fra en selektion fra virksomhedens eget tekstgrundlag. I praksis løses dette ved at opbygge en systematisk, genrebestemt virksomhedstekstbase, hvorved der kan søges i virksomhedens egne termer og i virksomhedens egne tekster. Virksomhedsordbogen fungerer derved som en integreret tekst- og termbase, hvor teksterne og termene relateres indbyrdes.

6. Om at læse juridiske tekster – hvor svært kan det være?

Juridiske tekster er svære at læse; de er også svære at forstå. Det ved vi, men er der hjælp at hente? Anne Wagner lægger i sin indledning ud med en kontradiktorisk tese, der afslører bidragets svaghed. Grundtanken er, at juridiske tekster er svære at forstå, såvel for ikke-eksperten som for eksperten (sic!), bl.a. fordi disse tekster, ud over de velkendte

svære ord, faste formler og udtryk, de vanskelige begreber og deres indbyrdes relationer, de lange og komplekse sætninger m.m., også gør brug af et konventionelt, indkodet læsemønster – en form for opbyggende og sammenhængende tekstbroderi – der både sprogligt og grafisk indikerer, signalerer og til stadighed anviser tekstens rette fortolkning og modarbejder fejltolkninger. Samtidig skulle selvsamme mønster for læseren fungere som afkodningshjælp, som en slags ariadnetråd i den juridiske labyrint. Vi har svært ved at se, hvordan et tekstmønster, der i sig selv er svært at forstå, skal gøre svære tekster nemmere at forstå. En anden svaghed, der gør det hele endnu mere svært for læseren af bidraget, er, at der midt i artiklen skiftes perspektiv. Læsemønsteret analyseres nu ud fra et tekstproduktionsperspektiv. Vi skal for en god ordens skyld præcisere, at det omtalte skrive- eller læsemønster består i en særlig logisk paragrafopdeling af lovtekster og af retsafgørelser samt i en udstrakt brug af markerede udsigelses- og argumentationsmarkører, kohæsiionsmarkører samt i brugen af en funktionel tegnsætning. Ser man bort fra enkelte trivialiteter (fx 'parentesen bruges til indsættelse af vigtige eller mindre vigtige informationer', 'kommaet markerer en kort pause'), bringes der en række tekstlingvistiske indsigter i det juridiske tekstunivers og i det juridiske ræsonnement. Det virkelig svære er dog, hvad vi skal bruge disse indsigter til, og hvordan vi skal bruge dem?

For at opnå langt mere klarhed og gennemslagskraft ville det med andre ord have været en stor fordel for forfatteren at tænke i et brugerperspektiv. Og frem for alt at tænke løsningsorienteret. Hvad er brugerens forudsætninger, hvad er brugerens særlige problemer? Er det receptionsproblemer eller produktionsproblemer? Og hvordan udmønter disse problemer sig? Og ydermere, hvad kan man gøre ved disse problemer, hvilken form for præsentation kan man vælge? Derved kunne analysen af dette sindrige læseligheds mønster til fulde have opfyldt sit mål. Vi skal blot henvise til Nielsen (2000), der tydeligt viser, hvordan en forudgående analyse af diskursive strategier og kulturbundne tekstkonventioner i engelske lovtekster sagtens kan konverteres til leksikografiske data og integreres i en bilingval ordbog beregnet til at yde assistance i forbindelse med oversættelse af lovtekster til og fra engelsk – og under hensyntagen til oversættelsesstrategien. Slutteligt skal det også bemærkes, at stilen i artiklen heller ikke gør det nemt hele tiden at forstå og få fat i substansen, og at forfatteren derved gør det hele langt mere svært, end nødvendigt og godt er.

7. Findes det, findes det her

Ovennævnte overskrift har vi fundet i et velkendt slogan, som et anerkendt dansk fagbogsforlag bruger i sin markedsføring af de ”gule sider”. Grundtanken er jo, at såfremt noget findes, ja så vil man altid kunne finde oplysninger om dette ”noget” ved blot at slå det op i siderne. Valget af overskriften er dog langt fra venligt ment. For samme grundtanke synes at styre Debuires artikel, der har sat sig som mål at granske ordenes (og termernes) forunderlige eksistens eller mangel på samme, når man fx midt i en oversættelse ved opslag i referenceværker søger efter ord eller termer, man tror findes, men alligevel ikke findes eller i hvert fald ikke rigtig findes, eller når man finder ord eller termer, man troede ikke fandtes, men dog findes. En kim til en teori – eller henvisninger til eksisterende teorier – skal man søge længe efter i artiklen, for de findes slet ikke. Det empiriske materiale, vi kan finde, er yderst rodet og synes at være styret af, at alt i princippet kan bruges. Vi kan i flæng nævne, at der findes franske låneord fra engelsk, slangord og -udtryk, gamle og uddøende ord, ord med kort levetid, tyske og franske systematiske orddannelser og reciprokke udtryk eller mangel på samme, ækvivalerende og ikke-ækvivalerende idiomatiske udtryk (i parentes bemærket viser Farø (2004), hvordan det skal gøres, når man har fundet noget i den stil), humoristiske, poetiske ordkreationer og kunstige ord, fuld-, del- og nulækvivalensproblemer etc. Den pompøse slutpointe er, at det fremover skal være ordbøgernes eksistensberettigelse og opgave systematisk at rydde op i denne evige søgning efter ordenes flakkende eksistens. Vi skal ikke her betvivle oplysnings- og underholdningsværdien af dette poetiske, nærmest filologiske bidrag – den er ganske klar – men blot nøjes med at anføre, at bidraget, med ganske få modifikationer, burde være blevet bragt som dagbladskronik eller som artikel i et livsstils- eller rejsemagasin, til stor glæde for alle os, der interesserer sig for sprog (og vi er mange). Men hverken for terminologi, leksikografi eller lingvistik er der videnskabeligt set noget som helst at finde i dette introspektive, essayistiske bidrag.

8. Reklametekster som korpus – når termerne reklamerer

Hører man ’terminologi’, tænker man straks fagtermer og fagbegreber, fagområder og fagtekster, fagviden og fagekspertes. Men det er jo kun en del af sandheden. For virksomhederne og deres tekster – for eksempel Mercedes-biler og L’Oréal-kosmetik – som Benayoun hen-

viser til og giver et par eksempler på, er reklametekster mindst lige så vigtige som de tekster, ingeniørerne har forfattet. For disse virksomheder er bilen eller antirynkecremen egentlig ikke udtryk for et fag (mekanik, kemi), men for et forretningsområde, som går ud på at producere og sælge biler og cremer i konkurrence med andre, der gør det samme, at sikre en god indtjening, og helst være nummer et. Derfor er reklametekster, hvor virksomheden netop identificerer og differentierer sig ved at reklamere for sig selv og sine produkter, mindst lige så vigtige. Og derfor burde sådanne persvasive tekster naturligvis indgå som empirisk grundlag i en virksomhedsordbog, der også skal hjælpe brugerne med at tackle de specifikke problemer, som en tekst, der både skal sælge varen og firmaet, volder, ikke mindst når der skal foretages oversættelser.

Det er i en nøddeskal det virkelig nye, man indirekte kan aflæse af Benayouns artikel, omend denne i øvrigt forfølger et andet, semiotisk ærinde, der dog ikke er nyt overhovedet. Kort og kontant er ærindet at skulle påvise, at reklametekster og de fagtermer, disse nødvendigvis anvender (eller skulle vi rettere sige 'iscenesætter'), fungerer på en anden måde end rationelle, referentielle fagtermer. Betydningskonstruktionen i disse fagtermer og i de reklameslogans, der bliver kreeret i deres kølvand, er af subjektiv, interaktiv art. Der refereres ikke så meget til de materielle produkter og deres egenskaber, men langt mere til de grundværdier og de fortællinger, virksomheden gennem sine produkter bygger sin identitet og sit image på. Der er derfor tale om konnotationer og opbygning af mulige verdener, som forbrugeren kan vælge at identificere sig med og være en del af, eller lade være. Kommunikation er jo ikke transmission af informationer, men interaktion og forhandling om en form for associativ betydningsaftale mellem afsender og modtager. Denne forhandling er i øvrigt betinget af den sociologiske kontekst og af de øvrige, konkurrerende varemærkediskurser.

Vi vil i øvrigt ikke sige mere om Benayouns semiotiske ræsonnement og konklusioner, men nøjes med at anføre, blot for at nævne et enkelt, illustrativt eksempel, at Semprini (1992) (og Roland Barthes længe før ham for den sags skyld) har skrevet en hel bog om varemærkets semiotik, der analyserer fænomenet på en langt mere nuanceret og overbevisende måde og opstiller en detaljeret mappingteori.

Men igen. At behandle reklametekster og deres termer i en bog om terminologi er et yderst prisværdigt initiativ, der ikke bør undervurderes. At gentage, at en speciel betydningssemiotik er på spil, er dog ikke særlig interessant. Det virkelig interessante er som allerede nævnt inklusion af et reklamekorpus (på lige fod med øvrige korpora af markeds- og pr-tekster), fordi det har vidtrækkende betydning for termi-

nografien og for virksomhedsordbogen. Det kan terminologien også sagtens være tjent med.

9. Franske adjektiver og termdannelse i postordrekataloger

Postordrekataloger – inklusive de franske – udgør en hyppig faglig og populariserende tekstgenre, der indtil nu har ført en hensygnende tilværelse i den terminologiske litteratur og i tekstkorpora i det hele taget. Det er ærgerligt, når man ved, at sådanne varekataloger med deres formelle og funktionelle, definitions-lignende varerubrikker er propfyldte med adjektiver, og når man som udlænding også ved, at netop franske adjektiver er en pestilens: Skal det attributive adjektiv foranstilles? Skal det efterstilles? Gør det nogen forskel? Det er ikke svært at se produktionsproblemets omfang (Nølke (1999) har optalt ikke mindre end over 7000 grammatiske bidrag, der prøver at gøre rede for adjektivets problematik!). Problemet bliver ikke mindre af, at det samtidig også er et receptionsproblem. Nogle af disse adjektiver indgår i termdannelsen – de klassificerer substantivet og etablerer derved termen i dets paradigme – mens andre adjektiver er diskursive adjektiver. De udgør argumenter, der skal overbevise os om varens fortræffelighed. På den ene side beskriver kataloget nemlig nøje de varer, kunden kan bestille, og opstiller de tekniske specifikationer for, hvad de kan og består af. Det kræver i sig selv mange attributive adjektiver, der i forbindelse med de tilhørende substantiver udgør terminologiske enheder. På den anden side tildeler katalogteksten disse samme varer nogle egenskaber, der enten udgør produktfordele eller repræsenterer kundefordele. Og det kræver lige så mange attributive eller prædikative adjektiver, der dog har en helt anden funktion end de første. Genren kombinerer altså brugen af en på én gang kontrakt-lignende vareproposition og en salgsproposition, hvor begge former for udsagn hele tiden veksler.

Ovenstående er genstandsfeltet for Colette Cortès' artikel, der sidst i bogen leverer et meget overbevisende lingvistisk og terminologisk bidrag. Ikke blot eksplicit, men også implicit har bidraget stor nyhedsværdi, og på flere fronter. Eksplicit, fordi der genereres nye, detaljerede syntaktiske, semantiske og pragmatiske indsigter i det franske sprogsystem ved kombinationen [N + Adj] (herunder ansatsen til en generel teori om klassifikation og modifikation i det franske nominalsyntagme), fordi der opstilles kriterier for termdannelse ved denne kombination, og fordi der påvises tilstedeværelse af to, sammenblandede diskurser (deskriptivt og persvasivt) i tekstgenren ved brugen af denne kombina-

tion. Og implicit, fordi bidraget efter endt læsning klart peger i retning af funktionelle ordbogsløsninger for ovennævnte produktions- og receptionsproblemer: selvstændige artikler (ingen nicher eller reder) med tilhørende angivelse af katalogeksempler, der viser brugen af de argumenterende adjektiver i kontekst. Ud fra to af Cortès' eksempler kunne man for en fransk-dansk fagordbog – hvor dansk er L1 – opstille følgende prøveartikler:

ponceuse f excentrique **excentersliber**

s double mouvement excentrique/rotatif excenterbevægelse plus rotation; *abrasifs autoagrippants* sliberondeller med velcro-bagside

s Idéale pour le dégrossissage de grandes surfaces planes et bombées, mais aussi pour le ponçage ultra fin (changement rapide) Yderst velegnet til grovslibning af store flader, både plane og buede, og til finslibning (hurtigt skift af sliberondeller)

scie f circulaire **rundsav**

s guide parallèle parallelt anslag; *semelle extralarge* ekstrabred sål; *forme ergonomique* ergonomisk udformning

s bonne stabilité afbalanceret vægtfordeling; *bonne prise en main* softgrib

Vi kan af pladsmæssige årsager ikke gå ind i detaljer i selve analysedelen, der er meget omfattende, og som inddrager tre syntagmatiske dimensioner: 1. diskursens klassifikation, 2. termens position i sit terminologiske paradigme og i sin kontekst, og 3. de semantiske og syntaktiske relationer mellem substantivet og adjektivet (herunder adjektivets prototypiske egenskaber samt denominale og deverbale afledte adjektiver, der arver de respektive valenstræk). Det er under alle omstændigheder befriende at konstatere ved denne eksemplariske analyse, at det virksomhedskommunikative tekstgrundlag ikke alene kan bygge broer mellem det terminologiske og det lingvistiske arbejde og udvide forståelsen af de grammatiske systemer (der har gennem årene været en kedelig tendens til at antage, at skønlitterære tekster er langt rigere på subtile grammatikfænomener og derfor betydeligt mere velegnet til beskrivelsen af sprogsystemerne). Analysen af det virksomhedskommunikative tekstgrundlag – når det gøres ordentligt, som tilfældet er her – lægger også naturligt op til praktiske og effektive ordbogsløsninger.

10. Sammenfatning – 'ordbog' se 'ordbogsløsninger'

Samlet set er *Des fondements théoriques de la terminologie* en udgivelse, der bør anskaffes til biblioteket. På trods af, hvad titlen indikerer, bringer den os ikke nærmere en holistisk model for terminologien, og ej heller en holistisk model for fagsprogene, som det for eksempel efterlyses af Ditlevsen et al. 2003, selvom modellen synes at ligge lige om hjørnet, med den centrale erkendelse af hele virksomhedskonteksten. Bogen indeholder tre fornyende artikler (Candel, Humbley, Cortès), der hver især er særdeles relevante for terminologi og leksikografi. De fortjener, såfremt man ikke er helt velbevandret i det franske, at man ofrer lidt tid på dem, idet deres substantielle informationsværdi ganske enkelt overstiger de franske informationsomkostninger, man skal afholde. Den næste artikel (de Vecchi), som er forankret i virksomhedens praktiske tankegang, er for så vidt også relevant og skal specielt anbefales til de læsere, der som anmelderen vil gå et skridt videre og argumentere for, at ordbøger, der udarbejdes i og for en virksomhed, nødvendigvis må inddrage hele den pågældende virksomhedskontekst og ikke blot dens 'jargon'. De øvrige artikler bringer hverken leksikografien eller terminologien videre, men kan tjene til at bestyrke vores overbevisning om, at alt det, som vi arbejder med, i sidste ende sigter på at udvikle praktiske og effektive, brugerorienterede løsninger i form af referenceværker. Hvordan dette kan ske i praksis – også i en virksomhed – kan bedst sikres ved en god teori:

I et teoribaseret perspektiv skal ordbøger ikke konciperes efter, hvornår og hvorfor en bruger evt. vil slå op i dem, og hvor og hvordan vedkommende leder efter bestemte oplysninger. Teorien skal derimod give svar på, hvor og hvordan problemer, som kan opstå for en given bruger i en given situation, bedst kan løses leksikografisk (Tarp 2004: 143).

Altså ingen demoskopiske studier. Ved 'given situation' skal her forstås de problemer, den givne bruger står over for, når han eller hun skal læse, skrive eller oversætte en tekst, eller når hun eller han skal rette op på manglende viden ved at tjekke noget eller aktivt sætte sig ind i noget for at indlære noget nyt. Altså problemer, der peger i retning af kommunikation, og problemer, der peger i retning af viden. På baggrund af de artikler, der har været genstand for denne recension, håber vi at have demonstreret, at der for virksomhedsordbogen og virksomhedsbrugeren også skal medregnes det problem, at viden (at tjekke eller indlære virksomhedens viden) og kommunikation (at arbejde med virksomhedens tekster) peger på virksomhedens kommunikation og dens

planlægning, der styrer begge dele. Den praktiske løsning for dette problem ligger lige for. Den er udformet som en kombineret tekst- og termbase for virksomheden, en både præskriptiv og kommunikationspolitisk ordbog, der opfylder de kendte funktioner, men giver virksomhedsbrugerne udvidede, tekstbaserede søgemuligheder og svarløsninger i overensstemmelse med den erklærede kommunikationspolitik.

Litteratur

Ordbøger

- Bergenholtz, Henning/Cantell, Ilse/Vatvedt Fjeld, Ruth/Gundersen, Dag/Jónsson, Jón Hilmar/Svensén, Bo 1997: *Nordisk leksikografisk ordbok*. (Skrifter utgitt av Nordisk forening for leksikografi. I samarbeid med Nordisk språksekretariat. Skrift nr. 4). Oslo: Universitetsforlaget.
- Rey-Debove, Josette/Rey, Alain 1994: *Le Nouveau Petit Robert. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*. Paris : Dictionnaires Le Robert.

Anden litteratur

- Bergenholtz, Henning 1994: Zehn Thesen zur Fachlexikographie. I: Bergenholtz, Henning & Schaefer, Burkhard (Hrsg.): *Fachlexikographie. Fachwissen und seine Repräsentation in Wörterbüchern*. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 43–56.
- Bergenholtz, Henning et al. 1994: *Manual i fagleksikografi. Udarbejdelse af fagordbøger – problemer og løsningsforslag*. Herning: Systime.
- Budin, Gerhard 1994: Einige Überlegungen zur Darstellung terminologischer Fachwissens in Fachwörterbüchern und Terminologiedatenbanken. I: Bergenholtz, Henning & Schaefer, Burkhard (Hrsg.): *Fachlexikographie. Fachwissen und seine Repräsentation in Wörterbüchern*. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 57–68.

- Ditlevsen, Marianne G./Engberg, Jan/Kastberg, Peter/Nielsen, Martin 2003: *Sprog på arbejde – kommunikation i faglige tekster*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Farø, Ken 2004: Hvornår går man over åen efter vand? Idiomatiske ækvivalensproblemer i leksikografi og leksikologi. Med dansk og tysk som eksempel. I: *LexicoNordica 11*, 85–108.
- Leroyer, Patrick 2004: Bringing Corporate Dictionary Design into Accord with Corporate Image – From words to messages and back again. I: *Proceedings of Twelfth International Symposium on Lexicography, 29 April – 2 May 2004*. Copenhagen: University of Copenhagen (Under review).
- Myking, Johan 2001: Against Prescriptivism. The 'Social-critical' Challenge to Terminology". I: *Terminology Science and Research*, 12/1–2, 49–64.
- Nielsen, Sandro 2000: Translation Strategies for Culture-Specific Textual Conventions. I: *Lexicographica 16, International Annual for Lexicography*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 90–113.
- Nølke, Henning (Red.) 1999: *Det franske sprog. Kapitel V, II. Modifikation 2*. København: Handelshøjskolen i København.
- Puuronen, Nina 1995: Recension af Henning Bergenholtz & Sven Tarp: Manual i fagleksikografi. I: *LexicoNordica 2*, 265–270.
- Semprini, Andrea 1992: *Le marketing de la marque. Approche sémiotique*. Paris : Editions liaisons.
- Tarp, Sven 2000: Theoretical Challenges to Practical Specialised Lexicography. I: *Lexikos 10*. Afrilex-Reeks/Series 10:2000. Stellenbosch: Buro van die Wat, 189–208.
- Tarp, Sven 2004: Korrektur og retning som leksikografiske funktioner. I: *Hermes, Journal of Linguistics 33*, 117–147.
- Wüster, Eugen (1979) 1985: *Einführung in die allgemeine Terminologielehre und terminologische Lexikographie*. København: Handelshøjskolen i København.

Patrick Leroyer
 adjunkt
 Center for Leksikografi
 Handelshøjskolen i Århus
 Fuglesangs Allé 4
 DK-8210 Århus V
pl@asb.dk